C/2025/761

11.2.2025

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής

Πιθανές προκλήσεις για την ευρωπαϊκή ενιαία αγορά που προκύπτουν από τη μελλοντική διεύρυνση της Ένωσης

(γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)

(C/2025/761)

Εισηγητής: **Stoyan TCHOUKANOV**

Σύμβουλος	Véronique CHAPPELART
Απόφαση της συνόδου ολομέλειας	18.1.2024
Νομική βάση	Άρθρο 52 παράγραφος 2 του Εσωτερικού Κανονισμού
Αρμόδιο όργανο	Τμήμα «Ενιαία αγορά, παραγωγή και κατανάλωση»
Έγκριση από το τμήμα	7.11.2024
Έγκριση από την Ολομέλεια	4.12.2024
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	592
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	193/1/2

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) θεωρεί το εγχείρημα της διεύρυνσης της ΕΕ επιτυχημένο και χαιρετίζει θερμά την τρέχουσα δυναμική μετά τη δήλωση της Γρανάδας του Συμβουλίου. Η διεύρυνση δεν έχει το ίδιο επίπεδο προτεραιότητας σε ολόκληρη την ΕΕ, και οι απόψεις σχετικά με τη διεύρυνση έναντι της εμβάθυνσης της ενιαίας αγοράς διαφέρουν μεταξύ των κρατών μελών. Η ατελής ενιαία αγορά οδήγησε σε κατά 50 % χαμηλότερη αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Ευρώπη σε σύγκριση με τις ΗΠΑ για την περίοδο 1993-2022, γεγονός που δημιουργεί μια αίσθηση επιτακτικότητας και την ανάγκη για ταχείες μεταρρυθμίσεις, ιδίως στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, της ενέργειας, των τηλεπικοινωνιών και του περιβάλλοντος. Δεν είναι μόνο τα υποψήφια κράτη που πρέπει να προετοιμαστούν για την προσχώρηση, αλλά και η ΕΕ πρέπει να προβεί στις αναγκαίες κανονιστικές αλλαγές πριν από την προσχώρησή τους.

1.2. Η ΕΟΚΕ διαπιστώνει με λύπη ότι ο σημερινός κατακερματισμός της ευρωπαϊκής χρηματοπιστωτικής αγοράς οδηγεί σε εκροές κεφαλαίων και αποτελεί απειλή για την ευρωπαϊκή παγκόσμια ανταγωνιστικότητα καθώς και ένα από τα σημαντικότερα εμπόδια στη μελλοντική διαδικασία για τη χρηματοδότηση της διεύρυνσης. Με πληθυσμό περίπου 60 εκατομμυρίων ατόμων (στοιχεία του 2023), οι υποψήφιες χώρες προσφέρουν σημαντικές δυνατότητες για επενδύσεις, οικονομικές ευκαιρίες και θέσεις εργασίας. Η προτεινόμενη «Ένωση Αποταμιεύσεων και Επενδύσεων» θα κινητοποιήσει ιδιωτικά κεφάλαια και θα τονώσει την ανταγωνιστικότητα της Ευρώπης, ενισχύοντας παράλληλα την ανάπτυξη και την αύξηση της ικανότητας απορρόφησης. Η διεύρυνση συνεπάγεται επίσης μεγαλύτερη πρόσβαση σε κρίσιμες πρώτες ύλες και, ως εκ τούτου, σημαίνει μια πιο ανθεκτική και κυρίαρχη Ευρώπη.

1.3. Λαμβάνοντας υπόψη τα διαφορετικά επίπεδα προετοιμασίας των διαφόρων υποψήφιων χωρών όσον αφορά την προσαρμογή στους κανόνες της εσωτερικής αγοράς και τον αντίκτυπο που θα έχει η διεύρυνση στις νέες εμπορικές ροές μεταξύ των τοπικών οικονομιών, η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι η προηγούμενη διεύρυνση δημιούργησε μια δυναμική νικητών και χαμένων λόγω των άνισων οικονομικών ευκαιριών για τα διάφορα είδη επιχειρήσεων στους διάφορους κλάδους. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ καλεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τις υποψήφιες χώρες να εξετάσουν και να διαχειριστούν τις επιπτώσεις της διεύρυνσης, ώστε να μη δημιουργηθεί εκ νέου η ίδια δυναμική και να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, τόσο στην ΕΕ όσο και στις υποψήφιες χώρες, με σκοπό την δέουσα διάχυση των οφελών. Καθώς οι αγορές της ΕΕ ανοίγουν κατά τη διάρκεια της ενταξιακής διαδικασίας, οι υποψήφιες χώρες θα πρέπει να συμμορφώνονται αυστηρά με τα πρότυπα της ΕΕ, ώστε να αποφεύγεται η δημιουργία δυνητικών μειονεκτημάτων για τους παράγοντες που προέρχονται από τα κράτη μέλη της ΕΕ.

1.4. Είναι σαφές, από την προκαταρκτική ανάλυση της αγοράς σχετικά με την ανακατεύθυνση των εμπορικών ροών μεταξύ της ΕΕ και των υποψήφιων χωρών, ότι η διεύρυνση θα αποφέρει καθαρό όφελος στους εξαγωγείς βιομηχανικών προϊόντων και υπηρεσιών της ΕΕ, ενώ ορισμένοι τομείς θα αποδυναμωθούν εξαιτίας του χαμηλότερου κόστους παραγωγής σε ορισμένες νεοεισερχόμενες χώρες. Η κοινωνική πραγματικότητα διαφέρει σημαντικά μεταξύ των υποψήφιων χωρών, και οι αποκλίσεις αυτές θα μπορούσαν, βραχυπρόθεσμα, να επηρεάσουν τις συνθήκες εργασίας και να προκαλέσουν δυσαρέσκεια στους πολίτες. Η ΕΟΚΕ ζητεί μια συμπεριληπτική διαδικασία διαβούλευσης με σκοπό τη δέουσα αντιστάθμιση του ενδεχόμενου κοινωνικού κόστους, καθώς η διαδικασία διεύρυνσης δεν αφορά μόνο την ευθυγράμμιση των πολιτικών.

1.5. Μια άλλη κρίσιμη διάσταση είναι οι υφιστάμενες συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών μεταξύ υποψήφιων χωρών και τρίτων χωρών, οι οποίες μπορεί ενίοτε να είναι ανταγωνιστές της ΕΕ σε παγκόσμιο επίπεδο, ιδίως όσον αφορά τις πρώτες ύλες που απαιτούνται για συγκεκριμένους τομείς των οποίων η ολοκλήρωση στην ενιαία αγορά δεν είναι πλήρης. Η ΕΟΚΕ τονίζει ότι η ΕΕ χρειάζεται ταχεία εφαρμογή στοχευμένων μέτρων για την άρση τυχόν σημαντικών φραγμών και την πλήρη αξιοποίηση του δυναμικού των τομέων των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, των τηλεπικοινωνιών και της ενέργειας, οι οποίοι υφίστανται αυξανόμενη πίεση από μεγάλους πολυεθνικούς ομίλους και μεγάλες χρηματοπιστωτικές αγορές. Προκειμένου να διασφαλιστεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για τη διασφάλιση των κρίσιμων βιομηχανιών, υποδομών και τεχνολογιών της ενιαίας αγοράς, η ΕΟΚΕ συνιστά την ευθυγράμμιση με το πλαίσιο της ΕΕ για τον έλεγχο των άμεσων ξένων επενδύσεων [που θεσπίστηκε με τον κανονισμό (ΕΕ) 2019/452] στις χώρες της διεύρυνσης.

1.6. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι η διεύρυνση θα πρέπει να είναι στο επίκεντρο των συζητήσεων όσον αφορά το επόμενο πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο (ΠΔΠ). Μολονότι έχουν ήδη αναληφθεί ορισμένες θετικές πρωτοβουλίες στο πλαίσιο αυτό, ιδίως όσον αφορά τη στήριξη των μεταρρυθμίσεων, θα πρέπει να καταβληθούν περισσότερες προσπάθειες προκειμένου να διασφαλιστεί ότι τα χρηματοδοτικά μέσα της ΕΕ στηρίζουν πλήρως την προενταξιακή διαδικασία.

1.7. Η διεύρυνση ενέχει προκλήσεις. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι πρέπει να βρεθεί μια νέα δυναμική για τη διαδικασία με γνώμονα τις έκτακτες γεωπολιτικές συνθήκες που επικρατούν και τις εντεινόμενες προκλήσεις, όπως η κλιματική αλλαγή, η ενεργειακή και η περιβαλλοντική μετάβαση. Η εμπειρία από διαδοχικούς γύρους διεύρυνσης έδειξε ότι η στενότερη ολοκλήρωση με την ενιαία αγορά της ΕΕ και η στοχευμένη χρηματοδοτική στήριξη δεν επαρκούν για την επιτάχυνση της κοινωνικοοικονομικής σύγκλισης. Η πρόκληση της ασφάλειας και της άμυνας μετά την επίθεση της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας πρέπει να αντιμετωπιστεί συνολικά και πρέπει να ληφθεί υπόψη στις πολιτικές για την ενέργεια, τα οικονομικά και την κυβερνοασφάλεια. Δεδομένων των επιπτώσεων στην ενεργειακή ασφάλεια, την οικονομική ανάπτυξη και την πολιτική σταθερότητα των οικονομιών των Δυτικών Βαλκανίων, έχει καταστεί επιτακτική ανάγκη να υποστηριχθεί μια αλλαγή στην προσέγγιση της διαδικασίας προσχώρησης των Δυτικών Βαλκανίων στην ΕΕ, μέσω της σταδιακής ενσωμάτωσης στην ενιαία αγορά της ΕΕ. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι αυτή η πιο δυναμική προσέγγιση προσφέρει πολιτικά πλεονεκτήματα και θα μπορούσε να επαναφέρει τον ενθουσιασμό για μια διαδικασία που υπήρξε αρκετά δύσκολη από άποψη χρονοδιαγραμμάτων και προόδου.

1.8. Τέλος, η ΕΟΚΕ συνιστά τη συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών στη διαδικασία διεύρυνσης ώστε να βοηθήσει τους πολίτες να κατανοήσουν καλύτερα τις μεταρρυθμίσεις που απαιτούνται για την εκπλήρωση των απαιτήσεων ένταξης στην ΕΕ. Με τον τρόπο αυτόν θα διασφαλιστεί ότι η ένταξη στην ΕΕ βασίζεται στην ουσιαστική συμμετοχή των πολιτών στον δημόσιο διάλογο. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι η διεύρυνση θα πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος των ευρωπαϊκών λύσεων για την αντιμετώπιση των παγκόσμιων προκλήσεων. Ο εκδημοκρατισμός και το κράτος δικαίου αποτελούν απαραβίαστες αρχές, όπως και η αξιοκρατική προσέγγιση της διαδικασίας διεύρυνσης, χωρίς συμβιβασμούς. Εντέλει, ωστόσο, οι πολίτες και στις δύο πλευρές των συνόρων πρέπει να καθησυχαστούν για τα δυνητικά οικονομικά οφέλη και τις δυνατότητες διάδοσης της ευημερίας που μπορεί να αποφέρει αυτή η διαδικασία για την επόμενη γενιά Ευρωπαίων.

1.9. Εκτός από τη γεωστρατηγική σημασία της, η διεύρυνση συνεπάγεται επίσης νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες για τις ευρωπαϊκές εταιρείες, μια μεγαλύτερη αγορά για τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές, καθώς και ευρύτερη πρόσβαση σε κρίσιμες πρώτες ύλες και, ως εκ τούτου, μια πιο ανθεκτική και κυρίαρχη Ευρώπη.

2. **Ιστορικό**

2.1. Όταν ο Jacques Delors έθετε τα θεμέλια της ενιαίας αγοράς (τα οποία είχαν τις ρίζες τους στις τέσσερις ελευθερίες — ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων— και βασίζονταν στις θεωρίες και τις αρχές του 20ού αιώνα), ο κόσμος βρισκόταν σε διαφορετική γεωπολιτική και οικονομική κατάσταση. Η διεύρυνση της ΕΕ προσφέρει την ευκαιρία για περαιτέρω ανάπτυξη του δυναμικού της ενιαίας αγοράς, ιδίως στον υποχρησιμοποιούμενο τομέα των υπηρεσιών.

2.2. Η ενιαία αγορά δημιουργήθηκε με σκοπό να ενισχύσει την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση με την εξάλειψη των εμπορικών φραγμών, τη διασφάλιση θεμιτού ανταγωνισμού, την προώθηση της συνεργασίας και της αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών μελών και τη βελτίωση της ζωής των πολιτών. Επιπλέον, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι όλες οι περιφέρειες θα μπορούσαν να επωφεληθούν εξίσου από τις ευκαιρίες της αγοράς, δημιουργήθηκαν τα ταμεία συνοχής. Η εύρυθμη λειτουργία της ενιαίας αγοράς είναι απαραίτητη προκειμένου να ενθαρρυνθεί η αύξηση των επενδύσεων και της καινοτομίας στην Ευρώπη, να χρηματοδοτηθούν η κοινωνική ασφάλιση και η ποιοτική εκπαίδευση, και να ληφθούν πρόσθετα μέτρα για το κλίμα.

2.3. Σήμερα, η ενιαία αγορά εξακολουθεί να αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και των ευρωπαϊκών αξιών, καθώς λειτουργεί ως καταλύτης για την ανάπτυξη, την ευημερία και την αλληλεγγύη, προωθεί τον κεντρικό ρόλο της βιομηχανίας και ενισχύει τον κοινωνικό διάλογο στην επίτευξη των στόχων μηδενικών καθαρών εκπομπών. Ωστόσο, το διεθνές σκηνικό έχει αλλάξει άρδην. Η Ευρώπη χάνει τη θέση της στο παγκόσμιο σύστημα και έχει μείνει πολύ πίσω, γεγονός που καταδεικνύει την ανάγκη ανάπτυξης μιας νέας ενιαίας αγοράς. Η ανταγωνιστικότητα της ΕΕ έχει αποδυναμωθεί, ενώ οι ΗΠΑ και η Κίνα έχουν ήδη προσπεράσει την ΕΕ σε πολλούς δείκτες, τη στιγμή που η απανθρακοποίηση και η ψηφιακή μετάβαση προετοίμαζαν το έδαφος για τη νέα εποχή ευημερίας.

2.4. Επιπλέον, ενόψει της ενδεχόμενης μελλοντικής διεύρυνσης της ΕΕ, προκειμένου να αυξηθεί η παραγωγικότητα, τα βασικά σημεία της ενιαίας αγοράς πρέπει να επικαιροποιηθούν και να ευθυγραμμιστούν με τον νέο ρόλο της ενιαίας αγοράς σε έναν κόσμο που υφίσταται διαρθρωτικούς μετασχηματισμούς.

2.5. Για να εξασφαλιστεί μια αξιόπιστη διαδικασία προσχώρησης απαιτείται να δοθεί ουσιαστικός ρόλος στην οργανωμένη κοινωνία των πολιτών, κάτι που η ΕΟΚΕ έχει υποστηρίξει άμεσα μέσω της πρωτοβουλίας της για τα «μέλη από χώρες της διεύρυνσης» ([1]).

2.6. Όπως έχει επισημάνει ήδη σε προηγούμενη γνωμοδότηση ([2]), η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι οι επενδύσεις στην κοινωνική, οικονομική και εδαφική συνοχή είναι απαραίτητες για την επίτευξη οικονομικής ανάπτυξης και τη δημιουργία θέσεων εργασίας στα Δυτικά Βαλκάνια. Η ΕΟΚΕ συνιστά επίσης να καθοριστούν δείκτες αποτελεσμάτων κοινωνικού και αναπτυξιακού χαρακτήρα για όλα τα μέτρα που περιλαμβάνονται στα θεματολόγια μεταρρυθμίσεων.

3. **Γενικές παρατηρήσεις**

3.1. ***Αποτελεί η διεύρυνση της ΕΕ γεωστρατηγική αναγκαιότητα;***

3.1.1. Η εισβολή στην Ουκρανία το 2022 έχει μεταβάλει θεμελιωδώς τον στρατηγικό χάρτη της ηπείρου. Μια έντονη διαχωριστική γραμμή υφίσταται πλέον σε ολόκληρη την ήπειρο, η οποία με τη σειρά της έχει ενεργοποιήσει εκ νέου τη διαδικασία προσχώρησης για τα έξι κράτη των Δυτικών Βαλκανίων που επί του παρόντος βρίσκονται σε φάση αναμονής για προσχώρηση στην ΕΕ. Αυτό σημαίνει ότι η Ένωση πρέπει τώρα να προετοιμαστεί για την προσχώρηση έως και εννέα νέων μελών, συμπεριλαμβανομένης της Γεωργίας.

3.1.2. Επιπλέον, υπάρχει το ανεπίλυτο ζήτημα της Τουρκίας. Αν και εξακολουθεί να είναι υποψήφια χώρα, οι ενταξιακές συνομιλίες με την ΕΕ παραμένουν σε αναστολή, και η είσοδός της στην ΕΕ δεν αποτελεί επί του παρόντος μέρος του πολιτικού διαλόγου.

3.2. ***Πολιτικές και θεσμικές παράμετροι***

3.2.1. Η ύπαρξη περισσότερων κρατών μελών θα επηρεάσει τις σχέσεις που καθορίζουν τη διαδικασία λήψης αποφάσεων της ΕΕ — σχέσεις μεταξύ της Ένωσης και των κρατών μελών της, μεταξύ μεγαλύτερων και μικρότερων χωρών, καθώς και μεταξύ των θεσμικών οργάνων της ΕΕ.

3.2.2. Η διεύρυνση της ΕΕ θα έχει ασφαλώς αντίκτυπο στο θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ και θα προκαλέσει αλλαγές στην πολιτική δυναμική.

3.2.3. Τα οφέλη του δικαιώματος αρνησικυρίας θα πρέπει να σταθμιστούν πολιτικά έναντι της ικανότητας της ΕΕ να αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία και να ενεργεί αναλόγως.

3.2.4. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι τα κράτη μέλη μπορεί να χρειαστεί να εξετάσουν πώς η Ένωση θα παραμείνει λειτουργική με εννέα επιπλέον μέλη και, εάν αυτό δεν είναι δυνατό, ποιες μεταρρυθμίσεις απαιτούνται.

3.2.5. Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας μπορούν να αντιμετωπιστούν οι μελλοντικές διευρύνσεις. Δεν είναι αναγκαία μια νέα συνθήκη για τη μείωση του αριθμού των επιτρόπων στα δύο τρίτα του αριθμού των κρατών μελών, εάν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφασίσει να το πράξει ομόφωνα. Ορισμένα βέτο στο Συμβούλιο μπορούν να καταργηθούν μέσω ρητρών «γέφυρας» που επιτρέπουν τη μετάβαση από την ομοφωνία στην ειδική πλειοψηφία στο Συμβούλιο μέσω απλουστευμένης διαδικασίας τροποποίησης της Συνθήκης. Επιπλέον, το άρθρο 48 παράγραφος 7 της ΣΕΕ προβλέπει μια γενική ρήτρα «γέφυρας» για την κατάργηση ορισμένων βέτο, για παράδειγμα στην εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφάλειας σύμφωνα με το άρθρο 31 παράγραφος 3 της ΣΕΕ.

([1]) Προετοιμασία του εδάφους για την προσχώρηση των Δυτικών Βαλκανίων στην Ευρωπαϊκή Ένωση.
([2]) Νέο σχέδιο ανάπτυξης και διευκόλυνση μεταρρυθμίσεων και ανάπτυξης για τα Δυτικά Βαλκάνια.

3.2.6. Πέραν των μεθόδων ψηφοφορίας, οι Συνθήκες επιτρέπουν στα κράτη μέλη να εντάσσονται με διαφορετικές ταχύτητες, από την ενισχυμένη συνεργασία (η οποία είναι δυνατή σε τομείς συντρέχουσας αρμοδιότητας, όπως στην περίπτωση της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας) έως τις ρήτρες προαιρετικής συμμετοχής ή εξαίρεσης, όταν αυτό προβλέπεται από τις Συνθήκες.

3.2.7. Όσον αφορά το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 31 από τις 73 κενές έδρες του Ηνωμένου Βασιλείου παραμένουν ελεύθερες για μελλοντική διεύρυνση και/ή διακρατικά ψηφοδέλτια. Οι εν λόγω έδρες θα επαρκούσαν για ορισμένες από τις μικρότερες υποψήφιες χώρες, αλλά όχι για την Ουκρανία, η οποία θα πρέπει να λάβει αριθμό εδρών συγκρίσιμο με της Πολωνίας (52) ή της Ισπανίας (59). Ωστόσο, και στην περίπτωση αυτή, η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι μπορούν να βρεθούν λύσεις στο πλαίσιο της Συνθήκης της Λισαβόνας.

3.2.8. Θα μπορούσαν να επέλθουν περιορισμένες τροποποιήσεις της Συνθήκης που αποσκοπούν στη διατήρηση της ικανότητας της Ένωσης να προστατεύει τις αξίες και τα συμφέροντά της μετά τη διεύρυνση. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι, κατά τη διάρκεια της κρίσης του ευρώ, εγκρίθηκαν και επικυρώθηκαν μικρές τροποποιήσεις της Συνθήκης μέσω μιας απλούστερης διαδικασίας. Το παράδειγμα αυτό προσφέρει μια πιθανή οδό για κάθε σημαντική επανεξέταση ορισμένων πολιτικών, εάν χρειαστεί.

3.3. *Η απαιτούμενη πλήρης συμμόρφωση με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης*

3.3.1. Από το 1997, ο σεβασμός των θεμελιωδών αξιών της ελευθερίας και της δημοκρατίας και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της αξιοπρέπειας, των θεμελιωδών ελευθεριών και του κράτους δικαίου της ΕΕ αποτελούν προϋπόθεση της Συνθήκης για την επιτυχή προσχώρηση στην ΕΕ.

3.3.2. Το πρώτο από τα κριτήρια της Κοπεγχάγης υποχρέωσε τις προηγούμενες αιτούσες χώρες να μεταρρυθμίσουν το δικαστικό τους σύστημα, να αναδιατυπώσουν το Σύνταγμά τους και να θεσπίσουν νομοθεσία κατά της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος πριν από την προσχώρησή τους στην ΕΕ.

3.3.3. Ωστόσο, η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι τα εν λόγω κριτήρια δεν λειτουργούν ως εγγύηση κατά μελλοντικών προκλήσεων για τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου. Μολονότι η πιο πρόσφατη (αλλά περιορισμένη) σύνδεση μεταξύ της χρηματοδότησης της ΕΕ και της συμμόρφωσης με το κράτος δικαίου παρέχει στην Ένωση μεγαλύτερη επιρροή, η ΕΟΚΕ εκφράζει τη λύπη της για το γεγονός ότι εξακολουθούν να υφίστανται παραβιάσεις της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης και των μέσων ενημέρωσης. Όπως κατέδειξαν οι βραβευθέντες με το Βραβείο Νόμπελ Οικονομικών Επιστημών του 2024, Daron Acemoglu, Simon Johnson και James Robinson, «οι κοινωνίες με αδύναμο κράτος δικαίου και θεσμούς που εκμεταλλεύονται τον πληθυσμό δεν δημιουργούν ανάπτυξη ή αλλαγή προς το καλύτερο».

3.4. *Αναθεωρημένη μεθοδολογία με βάση τα διδάγματα που αντλήθηκαν από τις προηγούμενες διευρύνσεις*

3.4.1. Η ΕΕ άντλησε διδάγματα από τις προηγούμενες διευρύνσεις και βελτίωσε την πολιτική της για τη διεύρυνση μέσω της αναθεωρημένης μεθοδολογίας διεύρυνσης του 2020, που προσφέρει στις υποψήφιες και τις δυνητικά υποψήφιες χώρες βελτιωμένες οδούς για τη σταδιακή ενσωμάτωση σε επιλεγμένες πολιτικές της ΕΕ (ακόμη και πριν από την προσχώρησή τους), με την προκαταβολική χορήγηση ορισμένων οφελών και υποχρεώσεων που απορρέουν από την προσχώρηση στην ΕΕ.

3.4.2. Η εμπειρία από διαδοχικούς γύρους διεύρυνσης έδειξε ότι η στενότερη ολοκλήρωση με την ενιαία αγορά της ΕΕ και η στοχευμένη χρηματοδοτική στήριξη δεν επαρκούν για την επιτάχυνση της κοινωνικοοικονομικής σύγκλισης. Για να στεφθεί με επιτυχία η διεύρυνση, απαιτούνται περισσότερες και ολοκληρωμένες μεταρρυθμίσεις προκειμένου οι οικονομίες των υποψήφιων χωρών να αντεπεξέλθουν στην ανταγωνιστική πίεση της ενιαίας αγοράς και να δημιουργήσουν ανταγωνιστικές και βιώσιμες επιχειρήσεις για την προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων.

3.4.3. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι η ανάπτυξη της ενιαίας αγοράς πρέπει να περιλαμβάνει μια ουσιαστική κοινωνική διάσταση που να διασφαλίζει την κοινωνική δικαιοσύνη και συνοχή, δεδομένου ότι, αν και η ενιαία αγορά αποτελεί ισχυρή κινητήρια δύναμη για την ανάπτυξη και την ευημερία, μπορεί επίσης να αποτελέσει πηγή ανισότητας και φτώχειας εάν τα οφέλη της δεν κατανέμονται ευρέως ή, ακόμη χειρότερα, εάν οδηγήσει σε ανταγωνισμό προς τα κάτω όσον αφορά τα κοινωνικά πρότυπα. Μια ισχυρή κοινωνική διάσταση της ενιαίας αγοράς της ΕΕ θα προαγάγει την ευημερία χωρίς αποκλεισμούς, διασφαλίζοντας δίκαιες ευκαιρίες, τα δικαιώματα των εργαζομένων και κοινωνική προστασία, και συμβάλλοντας παράλληλα στην ανάπτυξη.

3.4.4. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι η αναθεωρημένη μεθοδολογία θα πρέπει να βασίζεται σε αξιοκρατικά κριτήρια και να είναι αναστρέψιμη, σύμφωνα με τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 23ης και 24ης Ιουνίου 2022. Οι δυνατότητες που προσφέρει η σταδιακή ενσωμάτωση θα πρέπει να αξιοποιηθούν, με την προσχώρηση στην ΕΕ να παραμένει ο τελικός στόχος.

3.4.5. Για τον σκοπό αυτόν, πολλές από τις υποψήφιες χώρες είναι ήδη συνδεδεμένες με τα σχετικά προγράμματα της ΕΕ για την εσωτερική αγορά, με αποτέλεσμα να έχουν παρόμοιες ευκαιρίες με εκείνες των κρατών μελών της ΕΕ.

3.4.6. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι, για την επιτυχία της διεύρυνσης, η ΕΕ και οι υποψήφιες χώρες θα πρέπει να επικοινωνούν αποτελεσματικά με τους λαούς τους σχετικά με τη διαδικασία προσχώρησης και να επιδοθούν σε εποικοδομητικό διάλογο με τους πολίτες τους όσον αφορά τη στρατηγική σημασία και τα οφέλη της προσχώρησης.

3.4.7. Οι υποψήφιες χώρες συμμετέχουν ήδη —συχνά ως παρατηρητές— στις προπαρασκευαστικές εργασίες για τη νομοθεσία και τις πολιτικές της ΕΕ. Η ΕΟΚΕ είναι υπερήφανη που αναλαμβάνει ενεργό ρόλο σε αυτήν τη νέα μεθοδολογία. Η συμμετοχή των χωρών αυτών στις εργασίες ορισμένων αποκεντρωμένων οργανισμών της ΕΕ έχει ως στόχο να ενσωματώσει τα πρότυπα της ΕΕ στα συστήματά τους σε πρώιμο στάδιο.

3.4.8. Η ΕΟΚΕ πιστεύει επίσης ότι η Σερβία και το Κόσοβο ([3]) θα πρέπει να εξομαλύνουν τις σχέσεις τους ως προϋπόθεση για την προσχώρηση.

4. **Ειδικές παρατηρήσεις**

4.1. ***Μια διαφοροποιημένη/σταδιακή προσέγγιση***

4.1.1. Τα εργαλεία και το πλαίσιο που διέπουν ήδη τις σχέσεις μεταξύ της ΕΕ και των υποψήφιων χωρών (όπως οι συμφωνίες σταθεροποίησης και σύνδεσης με τα Δυτικά Βαλκάνια και οι συμφωνίες σύνδεσης και οι σχετικές σφαιρικές και σε βάθος ζώνες ελεύθερων συναλλαγών με την Ουκρανία, τη Μολδαβία και τη Γεωργία) προσφέρουν ήδη σημαντικές ευκαιρίες για τη διασφάλιση της σταδιακής μετάβασης προς την προσχώρηση στην ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της σταδιακής ενσωμάτωσης σε συγκεκριμένους τομείς της ενιαίας αγοράς.

4.1.2. Η έγκαιρη και σταδιακή πρόσβαση στην ενιαία αγορά θα παράσχει επίσης στους οικονομικούς φορείς των υποψήφιων χωρών τη δυνατότητα να ενσωματωθούν περαιτέρω στις ευρωπαϊκές αξιακές αλυσίδες. Για τον σκοπό αυτόν, θα ήταν δυνατό να συναφθούν στρατηγικές εταιρικές σχέσεις σε βιομηχανικά οικοσυστήματα αμοιβαίου ενδιαφέροντος (π.χ. πρώτες ύλες, συσσωρευτές, τουρισμός, κυκλική οικονομία, μηχανήματα).

4.1.3. Η υιοθέτηση του κεκτημένου της ενιαίας αγοράς βρίσκεται στον πυρήνα κάθε προσχώρησης στην ΕΕ. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι εγείρεται το ζήτημα του τρόπου με τον οποίο μπορεί να επεκταθεί περαιτέρω η σταδιακή πρόσβαση στην ενιαία αγορά πριν από την προσχώρηση, όσον αφορά τον καθορισμό τόσο των τομέων-στόχων όσο και των σχετικών προϋποθέσεων.

4.1.4. Για την αποτελεσματική εφαρμογή αυτής της προσέγγισης, οι χώρες των Δυτικών Βαλκανίων θα πρέπει να συμφωνήσουν σχετικά με την αυτόματη επέκταση των κανόνων της ΕΕ σε έναν συγκεκριμένο τομέα εντός της κοινής περιφερειακής αγοράς μόλις μια συγκεκριμένη χώρα πετυχαίνει και επιβεβαιώνει την ευθυγράμμισή της με την ΕΕ. Αυτή η στρατηγική κίνηση θα εξαλείψει την ανάγκη πρόσθετης ενδιάμεσης διαδικασίας για τους ίδιους κανόνες εντός της περιοχής και, ως εκ τούτου, όχι μόνο θα αποτελέσει μια προορατική προσέγγιση που θα μειώνει τις επικαλύψεις, αλλά θα εγγυάται επίσης μια πιο επιτυχημένη εφαρμογή τόσο της κοινής περιφερειακής αγοράς όσο και των διαδικασιών της ενιαίας αγοράς της ΕΕ.

4.1.5. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι τα θεσμικά όργανα της ΕΕ θα πρέπει να αποφασίσουν κατά πόσον η σταδιακή χορήγηση πρόσβασης σε ενισχυμένη ένταξη στην εσωτερική αγορά θα δημιουργούσε άμεσα εκτελεστά δικαιώματα και υποχρεώσεις στην έννομη τάξη της Ένωσης και των υποψήφιων χωρών.

4.1.6. Η ΕΟΚΕ δεν είναι βέβαιη ως προς τις διασφαλίσεις που απαιτούνται (όσον αφορά την ομοιόμορφη ερμηνεία, εφαρμογή και επιβολή του κεκτημένου της ΕΕ), καθώς και το ποιες δυνατότητες αντίδρασης θα έχει η Ένωση σε περίπτωση που μια υποψήφια χώρα δεν συμμορφώνεται με τις υποχρεώσεις της. Πρόκειται για μια γκρίζα ζώνη που θα πρέπει να εξεταστεί πολύ προσεκτικά, καθώς αφορά την ασφάλεια δικαίου και την εμπιστοσύνη των επιχειρήσεων.

4.1.7. Οι συμφωνίες σύνδεσης συμπληρώνονται από πρόσθετες πρωτοβουλίες.

— Το σχέδιο δράσης προτεραιότητας στο πλαίσιο της σφαιρικής και σε βάθος ζώνης ελεύθερων συναλλαγών με την Ουκρανία έχει στόχο να παράσχει στη χώρα πρόσβαση σε τομείς της ενιαίας αγοράς πριν από την προσχώρηση, συμπεριλαμβάνοντας την Ουκρανία στην περιαγωγή με χρέωση εσωτερικού της ΕΕ, προετοιμάζοντας την πρόσβαση στον ενιαίο χώρο πληρωμών σε ευρώ σύμφωνα με τις σχετικές διαδικασίες και απαιτήσεις, καθώς και προβλέποντας την ελεύθερη κυκλοφορία ορισμένων βιομηχανικών αγαθών. Παρόμοιο σχέδιο υπάρχει και για τη Μολδαβία και ένα άλλο σχέδιο τίθεται επί του παρόντος σε εφαρμογή στη Γεωργία.

([3]) Το Διεθνές Δικαστήριο (ΔΔ) έκρινε ότι η διακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου, η οποία διακηρύχθηκε μονομερώς στις 17 Φεβρουαρίου 2008, «δεν παραβίασε το διεθνές δίκαιο».

— Το σχέδιο ανάπτυξης για τα Δυτικά Βαλκάνια παρέχει κίνητρα στην περιοχή ώστε να προετοιμαστεί για την ένταξη στην ΕΕ και να επιταχύνει τις αναγκαίες κοινωνικοοικονομικές και θεμελιώδεις μεταρρυθμίσεις, ιδίως με την επίσπευση ορισμένων οφελών της πρόσβασης στην ενιαία αγορά. Η πρωτοβουλία αυτή αναλαμβάνεται παράλληλα με την κοινή περιφερειακή αγορά των Δυτικών Βαλκανίων, η οποία, βασισμένη στους κανόνες και στα πρότυπα της ΕΕ, αποσκοπεί στη διασφάλιση της οικονομικής ολοκλήρωσης της περιοχής.

— Αυτές οι διαδικασίες σταδιακής ενσωμάτωσης λαμβάνουν επίσης οικονομική στήριξη από την προταθείσα διευκόλυνση μεταρρυθμίσεων και ανάπτυξης για τα Δυτικά Βαλκάνια, το Μέσο Διευκόλυνσης για την Ουκρανία και τη δέσμη μέτρων στήριξης της ΕΕ για τη Μολδαβία.

— Ένας από τους στόχους του νέου σχεδίου ανάπτυξης και της διευκόλυνσης ανάπτυξης είναι η επιτάχυνση της περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης ως εφαλτήριο για την καλύτερη ενσωμάτωση των οικονομιών των Δυτικών Βαλκανίων στις ευρωπαϊκές αξιακές αλυσίδες και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς τους. Κατά συνέπεια, αυτό θα βοηθήσει τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων να ενταχθούν ομαλά στην ενιαία αγορά της ΕΕ.

— Η ενισχυμένη ενδοπεριφερειακή οικονομική συνεργασία και το ενδοπεριφερειακό εμπόριο, με βάση τα πρότυπα της ΕΕ, θα αξιοποιήσουν το ανεκμετάλλευτο οικονομικό δυναμικό της περιοχής, θα αυξήσουν την ανταγωνιστικότητα των εταιρειών μέσω της προώθησης διασυνοριακών αλυσίδων παραγωγής και θα αξιοποιήσουν τα περιφερειακά συγκριτικά πλεονεκτήματα, θα δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας, θα είναι επωφελή για τους καταναλωτές και θα προσελκύσουν επενδυτές, οι οποίοι θα επωφεληθούν από μια μεγαλύτερη αγορά.

4.1.8. Η ΕΟΚΕ επικροτεί το γεγονός ότι η έγκαιρη και σταδιακή πρόσβαση στην ενιαία αγορά θα παράσχει επίσης στους οικονομικούς φορείς, τους κοινωνικούς εταίρους και την κοινωνία των πολιτών των υποψήφιων χωρών τη δυνατότητα να ενσωματωθούν περαιτέρω στις ευρωπαϊκές αξιακές αλυσίδες. Ωστόσο, προκειμένου να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα, θα πρέπει να δημιουργηθούν στρατηγικές εταιρικές σχέσεις σε βιομηχανικά οικοσυστήματα αμοιβαίου ενδιαφέροντος.

4.2. ***Η ανάγκη επανασχεδιασμού των υφιστάμενων μέσων εξωτερικής και τεχνικής βοήθειας***

4.2.1. Η ΕΟΚΕ είναι της άποψης ότι η εκ των προτέρων αιρεσιμότητα συνεπάγεται μια νέα προσέγγιση διεύρυνσης που απαιτεί ένα νέο μέσο σχεδιασμού διαφορετικό από τα διαθέσιμα μέσα εξωτερικής και τεχνικής βοήθειας. Η μεθοδολογία αυτή δεν είναι εφικτή στο πλαίσιο του υφιστάμενου Μηχανισμού Προενταξιακής Βοήθειας (ΜΠΒ ΙΙΙ).

4.2.2. Ο νέος μηχανισμός εξωτερικής και τεχνικής βοήθειας θα πρέπει να ενισχύσει την τρέχουσα χρηματοδοτική συνδρομή στο πλαίσιο του ΜΠΒ ΙΙΙ με τα προγράμματα συνεργασίας Interreg δυνάμει της πολιτικής συνοχής της ΕΕ, και θα πρέπει να περιλαμβάνει τα Δυτικά Βαλκάνια. Η ΕΟΚΕ τονίζει ότι έχει σημασία να ευθυγραμμιστεί σταδιακά η στήριξη προς τις υποψήφιες χώρες με τα χρηματοδοτικά μέσα των κρατών μελών για μια απρόσκοπτη μετάβαση προς την προσχώρηση.

4.2.3. Η νέα διευκόλυνση μεταρρυθμίσεων και ανάπτυξης για τα Δυτικά Βαλκάνια έχει σκοπό να στηρίξει την εφαρμογή του νέου σχεδίου ανάπτυξης και των τεσσάρων πυλώνων του μέσω σημαντικά αυξημένης χρηματοδοτικής συνδρομής. Η ΕΟΚΕ εκφράζει την ικανοποίησή της για το γεγονός ότι οι πληρωμές θα υπόκεινται σε αυστηρούς όρους όσον αφορά τις βασικές μεταρρυθμίσεις, όπως ορίζεται στο θεματολόγιο μεταρρυθμίσεων.

4.2.4. Η προτεινόμενη διευκόλυνση θα καλύψει την περίοδο 2024-2027. Θα παρέχει χρηματοδοτική στήριξη με τη μορφή δανείων (ύψους έως 4 δισ. ευρώ) και μη επιστρεπτέας στήριξης (ύψους έως 2 δισ. ευρώ), και μέσω άμεσων εκταμιεύσεων στους εθνικούς προϋπολογισμούς, ή ως χρηματοδότηση επενδύσεων κεφαλαίου μέσω του επενδυτικού πλαισίου για τα Δυτικά Βαλκάνια.

4.2.5. Ο δημοσιονομικός αντίκτυπος της διευκόλυνσης, σε συνδυασμό με τα κονδύλια που εξακολουθούν να είναι διαθέσιμα στο πλαίσιο του ΜΠΒ ΙΙΙ για το υπόλοιπο του ΠΔΠ 2021-2027, επιδιώκει να παράσχει στα Δυτικά Βαλκάνια την ίδια ένταση ενίσχυσης ανά κάτοικο με τον μέσο όρο της πολιτικής συνοχής στην ΕΕ.

4.2.6. Αυτή η άνευ προηγουμένου ενίσχυση του προϋπολογισμού αναμένεται να ανταποκριθεί στις εκκλήσεις της περιοχής για ισχυρότερη κοινωνικοοικονομική σύγκλιση και να δώσει έμφαση στο μήνυμα ότι τα οφέλη της μεγαλύτερης ολοκλήρωσης με την ΕΕ μπορούν να γίνουν αισθητά πριν από την προσχώρηση.

Βρυξέλλες, 4 Δεκεμβρίου 2024.

Ο Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Oliver RÖPKE